Miguel Martinez, *Squatters in the capitalist city. Housing, justice, and urban politics*. Routledge, 2019.

Att ockupera hus innebär att ta över en privat eller offentligt ägd byggnad och använda den för sina egna syften. Många gånger är husockupationer relaterade till sociala och politiska rörelser men hus kan också ockuperas för kultur-, affärs- eller boendeändamål. För flera år sedan träffade jag en äldre husockupant i Frankrike, vi kan kalla honom Gilles. Gilles berättade om sin tid som "squatter" i Paris, då han var inblandad i våldsamma konfrontationer med andra, mer konstnärsinriktade, husockupanter. Dessa mer konstnärligt inriktade husockupanter tog över hus och förhandlade sedan med fastighetsägare och myndigheter för att få vara kvar. Dessa ockupanter, menade Gilles, approprierade fastigheter som betydligt mer prekära papperslösa immigranter annars hade kunnat nyttja. Han beklagade sig också över fristaden Christiania, som han kallade för den mest kapitalistiska plats han någonsin besökt, med sin Pusher Street och sina mycket dyra lastcyklar. Denna observation synliggör några av de många relevanta motsättningarna inom det nuvarande postfordistiska och nyliberala paradigmet. Det är också i mångt och mycket den typen av konflikter som Miguel Martinez berör i sin senaste bok, vilket också titeln signalerar: *Squatters in the capitalist city. Housing, justice, and urban politics* (min kursivering).

Boken är utmärkt att läsa för den som är intresserad av urban teori och sociala rörelserns historiska och samtida möjligheter till mobilisering och förändring i det ständigt skiftande nyliberala urbana, sociala och politiska landskapet. Det är en väl grundad och bred teoretisk och empirisk dialog med ett spännande forskningsfält. Martinez berättelse om de europeiska ockuperade husen är både fängslande och beklämmande. Läsaren får följa husockupationsrörelsen från dess storhetstid under sjuttio- och åttiotalen till ett betydligt mer repressivt samtida samhällsklimat. Boken är både en syntes av Martinez egen forskning och erfarenhet och en komparativ dialog med den övriga forskningen om ockuperade hus i Europa. Enligt Martinez knyter ockupanter ofta an till olika nationella och transnationella rörelser; vi får därför följa olika fall av urbana och sociala rörelser, ibland ända tillbaka till slutet av andra världskriget. Erfarenheter av att ockupera hus och bekämpa fastighetsspekulanter eller rivningsivrande modernister finns ofta i det kollektiva minnet när hus ockuperas. Under husockupationernas storhetsdagar i Nederländerna ockuperades cirka tio hus i veckan. Det fanns 35 koordinationskontor som gav juridisk och praktisk rådgivning till ockupanter och hjälpte till när ett hus hotades av vräkning (s. 126–127).

Att sammanfatta de cirka 300 mycket detaljrika sidorna är ingen lätt uppgift men jag ska ändå försöka ge en överblick. Även om Martinez bedrivit mycket spännande forskning i Latinamerika och Asien så är boken framför allt en europeisk berättelse. Den börjar i de autonoma arbetarkampernas Italien där husockupationsrörelsen växte sig stark under sjuttioalet och tjänade som förebild för liknande rörelser i Spanien, Tyskland och Danmark (s. 67–68). Här strejkade och saboterade arbetare på sina arbetsplatser och ifrågasatte hela den sociala fabriken genom att vägra betala för kollektivtrafik, kultur och boende eller genom att kräva lön för hushållsarbete (s. 67). Många av dessa ockupe-

rade hus var så kallade sociala center som ägnade sig åt subversiv politisk organisering, kooperativ produktion och kulturevenemang. London har upplevt många olika vågor av husockupationer; i slutet av sjuttioalet beräknades cirka 50 000 människor bo i ockuperade hus i staden (s. 43). Många av dem tillhörde den ”nya vänstern” och motkulturen. Här har också den berömda *Squatters handbook* publicerats i 14 upplagor sedan 1976. Även i Frankrike är praktiken att ockupera hus utbredd. Ockupanter har vunnit många politiska segrar, till exempel en ”vintervapenvila” som innebär att husockupationer inte får vräkas vintertid. I Östberlin, som liksom alla andra fall har sina speciella lokala förutsättningar, räknade myndigheterna ut att det totalt fanns cirka 1 200 ockuperade lägenheter i slutet av sjuttioalet. I Västberlin gjorde de generösa välfärdssystemen att människor kunde bo billigt i ockuperade hus och ägna sig åt aktivism på heltid (s. 88); bara i stadsdelen Kreuzberg fanns cirka 160 ockuperade hus. Martinez behandlar också husockupationsrörelser i Östeuropa, där dessa på vissa håll samarbetat aktivt med lokala hyresgästföreningar till exempel i Polen (s. 119); i Tjeckien ockuperade i stället många husockupanter offentliga byggnader då det rädde stor iver för privat ägande efter murens fall; trots deras motkulturella profil hade ockupanterna goda möjligheter att förhandla med myndigheterna och blev oftast positivt skildrade i medierna (s. 195).

Ett av syftena bakom boken är, skriver Martinez, att förstå hur husockupationsrörelsen påverkas av och gör motstånd mot den konservativa högervridning som skett i samhället; en utveckling som enligt författaren beror på de senaste 40 årens nyliberala politik. Det är generellt sett så att repression mot husockupationer ökar när urban spekulation tilltar (s. 211). I Nederländerna finns det i dag bara tre samordningskontor för husockupationer kvar. Dessa är dock mycket effektiva och har visat sig arbeta med strategier som håller över tid, men de är betydligt färre än åttiotalets trettiofem kontor (s. 132). ”Bara” cirka ett nytt hus i månaden ockuperas i Nederländerna i dag, jämfört med cirka tio i veckan för 30 år sedan (s. 126–127). 2010 kriminaliserades också husockupationer i Nederländerna och speciella säkerhetsföretag har kraftigt begränsat husockupanters möjligheter att ta över nya hus. Säkerhetsföretag riktar in sig på att övervaka tomma fastigheter genom att placera tillfälliga hyresgäster på prekära kontrakt i dem. I flera ockuperade hus har också de boende vräcks, men det råder en ”repressiv tolerans” mot dem som kan visa att de passar in i de entreprenörsurbanistiska stadsbilderna genom konstnärliga och kreativa program. Repressiv tolerans innebär att makthavare accepterar vissa delar av en social rörelses praktiker medan andra delar begränsas och förbjuds.

Som denna recensions inledning antyder är detta också en trend i Frankrike och andra länder, där konstnärer i många fall ockuperar hus för att sedan förhandla med olika auktoriteter. Ibland genomför dessa alternativa kulturprogram som finansieras av lokala myndigheter, även i konservativa valdistrikt. Repressionen är samtidigt hård mot de ockupationer som utförs av den förhandlingsvägrande utomparlamentariska autonoma vänstern eller av papperslösa immigranter; intressant nog verkar det ändå finnas en synergieffekt i städer med breda och varierande ockupationsrörelser, i synnerhet i Paris (s. 253), trots motsättningar dem emellan.

I den torftiga svenska mediedebatten om gentrifiering uppmärksammas ofta hipsters eller alternativrörelser som gentrifieringspionjärer och de huvudsakliga agenterna

när stor- och småskaliga förändringar av hela kvarter genomförs. Jag är ibland ute och föreläser om gentrifiering och det händer att jag stöter på ängsliga svenska ungdomar som tillhör någon sorts motkultur; de undrar om det är rätt att flytta till Berlin? Runt detta har Martinez en genomgående diskussion under rubriken "Are squatters the storm troopers of gentrification?" (s. 109). Självklart uppstår gentrifiering inte huvudsakligen på grund av att det finns många alternativrörelser eller ockuperade hus i en stadsdel. Gentrifiering kräver organisation och samordning av många olika aktörer. I Berlin har till exempel utförsäljningar av stadens hyresrätter bidragit till processen, liksom en mängd skattelättnader som skapat gynnsamma förutsättningar för företag att investera i fastigheter. Storskalig spekulation i mark och byggnader är också ett resultat av en krisande kapitalism som ännu inte återhämtat sig sedan sjuttioalets lågkonjunktur.

Enligt Martinez har husockupanter förvisso använts i marknadsföringssyften av fastighets- och stadsutvecklare men de har i många fall aktivt bekämpat gentrifiering just genom att ockupera hus som lämnats att förfalla av spekulanter. Husockupanter har också kämpat emot sexism, rasism och kapitalism genom politiska kampanjer och praktiker (s. 98). Däremot har en del av tidigare generationers ockupanter i Berlin gått in i miljöpartiet Die Grünen, anammat rasistiska agendor och beordrat vräkning av migranter som protesterar och ockuperar (s. 161); delar av den ockuperande autonoma vänstern i Spanien och Italien har också gjort gemensam sak med radikaldemokratiska koalitioner och valt en mer institutionaliserad väg (s. 160). Martinez visar alltså i exempel efter exempel hur den repressiva toleransen kanaliseras husockupationer i en viss riktning (s. 134); att den entreprenöriella urbanismen faktiskt skapar en politisk möjlighetsstruktur för vissa ockupanter, till exempel de mer konstnärligt inriktade grupperna. I vissa fall gynnas ockupanterna också av att myndigheter vill undvika storskaliga protester som kan skada en stads image eller varumärke (s. 126). Trots bokens lysande empiriska genomgång så förbiser ändå författaren till viss del i sin diskussion om gentrifiering litteraturen om den platsskapande funktion som ockuperade hus och sociala center också fyller. De kan alltså bidra till att förändra identiteten, stämningen och känslan i en stadsdel när räntegapet, det vill säga skillnaden mellan den faktiska och den potentiella markräntan, ska slutas. Det handlar alltså om sådant som relaterar till Scott Lash och John Urrys *Economies of signs and space* (1994) eller andra tankar om rummets förändring i entreprenöriellt omstöpta urbana regimer.

Ett begrepp myntat av Martinez som jag använder i min egen forskning om urbana rörelser är *hybriditet*; att beskriva en rörelse som hybrid är att ifrågasätta ideologin om autonomi; enligt författaren finns det inga ockupanter som helt kan undvika att samarbeta med kommersiella eller institutionella aktörer. Också de mest radikala grupperna tvingas att kompromissa och förhandla även om dom aldrig skulle erkänna det (s. 91). Det är därför studier av samtida urbana rörelser är så viktigt: för att det visar på de många motsättningar som uppstår när stora mängder kapital plöjs ner i städer och även de mest radikala sociala rörelser kan fylla en funktion i kapitalets reproduktion.

Anders Westerström
Göteborgs universitet